

DAGBOEK OF AANTEKENINGEN

VAN

DR. GEORGIUS WESTENDORP,

1566-1578,

MEDEGEDEELD DOOR

MR. H. O. FEITH.

In de laatste helft der zestiende eeuw leefde er te Groningen een regtsgeleerde en staatsman, die door den werkring, waarin hij was geplaatst, eenige jaren van zijn leven in moeilijke reizen, veelvuldige werkzaamheden en drukkende zorgen heeft doorgebracht. Weinig vindt men van hem, den Dr. Georgius Westendorp, bij de geschiedschrijvers, maar dat weinige, gevoegd bij hetgeen uit eenige in het archief van Groningen voorhanden brieven kan worden opgemaakt, alsmede bij de aantekeningen door hem gedurende eenigen tijd van zijne onrustige loopbaan opgeschreven, stelt ons thans in staat het belangrijkste gedeelte van zijn leven meer van nabij te leeren kennen.

In de akademiebibliotheek van Groningen ligt een quarto boek, getiteld: *Ephemeris Joannis Stadii*, in welk boek men vele geschrevene aantekeningen aantreft. Dit dagregister, gedeeltelijk met wit papier doorschoten, is het eigendom geweest van Westendorp, die er, van 1566 tot

en met 1578, bijna op iederen dag in de Latijnsche taal heeft in aangeteekend, hetgeen hem was wedervaren. Juist in die jaren werden hem als Syndicus der stad Groningen, vele gewigtige zaken en zendingen naar het Hof van Brussel en naar andere Hoven en Vorsten opgedragen. Ofschoon men nu wel nergens in het boek zijnen naam of zijne handteekening ontdekt, zoo kan men echter uit de aantekeningen zelve meer dan één blijk vinden, dat zij wezentlijk door Westendorp zijn gemaakt. In de eerste plaats toch blijkt dit uit het schrift, hetwelk met dat van zijne brieven in het archief overeenkomt. Maar ook ten anderen wordt men hiervan overtuigd door den inhoud, welke volkomen overeenstemt met hetgeen men elders van hem weet. Zoo teekende hij onder anderen den 13 Augustus 1577 aan, dat hij op dien dag op weg naar Drenthe werd gevangen genomen en vervolgens in den nacht naar Leeuwarden werd gebracht. Dit wordt bevestigd, door hetgeen C. Schotanus daarvan heeft vermeld. » Dese en andere » zegt hij, » kondtschappen hierop slaende, styfden » 't vermoeden soo verre, dat men Georg Westendorp » ende Jan Mepsche op 't nieu in versekering nam. Hy » was buiten de stad gheweken, ende werd door Mat- » thenes met een deel soldaten in Drenthe achterhaalt en » op het blokhuis te Leeuwarden gebracht (1).»

Ten anderen komt de aantekening over zijn verblijf te Bensburg, op den 27 en 28 September 1572, overeen met eenen brief in het archief, door hem den 28 September van dat jaar uit Bensburg aan Burgemeesteren en Raad van Groningen gezonden. Ook de vermelding van zijne reis naar den Vorst van Kleef en Gulik, in Junij 1572,

(1) Schotanus, *Gesch. v. Friesland*, blz. 811. — Ook Fresinga, *Mem. der Ned. Gesch.*, bij G. Dumbar, *Anal.* III, blz. 32, verhaalt, dat bij deze gelegenheid Westendorp op het kasteel te Leeuwarden werd gezet en bewaard.

op last van den Hertog van Alba, wordt gestaafd door eenen nog aanwezigen brief van Alba in Junij 1572, over die reis aan Burgemeesteren en Raad geschreven. Deze en andere aanduidingen laten dus geen twijfel over, dat de aantekeningen van een ander zouden kunnen zijn dan van Westendorp.

Later is het dagregister eerst in het bezit geweest, naar ik vermoed, van M. Heymans, die in de jaren 1569—1580 substituut van den griffier van het hof van Friesland was (2). Dit vermoeden wordt ontleend aan deze aantekening, welke bij den 17 Augustus 1581, met eene andere hand geschreven, wordt gevonden, » A^o. 1604 Filius » meus Mathias Heymans natus est vesperi circiter horam » decimam.” Door Westendorps latere betrekking van raad in het hof van Friesland en door zijn verblijf te Leeuwarden zal het boek waarschijnlijk in handen zijn gekomen van genoemden subst. griffier. In 1714 was wederom een ander bezitter van het dagregister, gelijk vooraan in hetzelfde aldus word vermeld: » Johannes Nysingh me » possidet ex donatione soceri mei T. Veldtman die 9 De- » cemb. 1714.”

Wat nu de waarde der aantekeningen betreft, zoo komen zij mij belangrijk genoeg voor om haar door den druk te behouden en daardoor tevens meer bekend te doen worden. Want hoewel zij niet alle van even veel belang mogen worden geacht, zij bevatten toch menige bijzonderheid, waaruit eenig licht kan worden getrokken over den tijd in welken zij zijn gemaakt en over den persoon die heeft aangeteekend. Zij worden hier derhalve medegedeeld, zonder eenige verandering en zóó als zij door Westendorp zelf in het dagregister bij iederen dag zijn gevoegd. Vooraf zij nog vermeld hetgeen ik betref-

(2) Ypey, *Patronaatregt*, deel II, blz. 159.

fende Westendorp uit dit register en van elders heb kunnen opsporen.

De tijd en plaats der geboorte van Westendorp zijn niet bekend. Het eerste bericht over hem is van het jaar 1564, toen hij, zoo als hij zelf verhaalt in eenen brief van den 19 Februarij 1577, aan burgemeesteren en raad gezonden uit zijne gevangenis in het stadswijnhuis te Groningen, » in deser stadt gehylicht synde, hem stedes » (sonder jactantie tho schryven) als een from Catholyck » rechtsgeleerder,» heeft gedragen. Uit een vonnis te Groningen gewezen, den 15 April 1564, ziet men dat hij was gehuwd met Euerth Grevinghe (3). In evengenoemden brief geeft hij verder te kennen, dat hij tot de komst van Alba te Groningen, in » syn priuaet studeren endele- » uen» was gebleven, doch toen was begonnen de belangen der stad, die van haren advocaat was beroofd, eerst te verdedigen voor den hertog, en daarna in 1569, de » sit- » tende raedt ende officieren,» die door den commissaris Charles Quarré » in persone» waren » beschuldiget,» welke, » heren ende vrunden ontschult schriftelicken en mondt- » licken soe wel hier als jnden houe van Brussel dermaten» door hem waren » verdediget, dat der calumniatoren ende » stads misgunneren voernemen opgenomen ende die be- » schuldichden defensie voer guet angenommen iss gewest.» Deze goede diensten aan de stad en hare regering bewezen, zullen dan ook wel de aanleiding zijn geweest tot zijne benoeming van Syndicus der stad, welke betrekking, den 12 September 1569 hem voor den tijd van drie jaren opgedragen, naderhand nog voor een gelijk tijdperk werd verlengd. Het was voornamelijk in dit ambt, dat het onrustige leven van Westendorp eenen aanvang nam. Immers, menigvuldig waren de reizen die hij in het belang

---

(3) Blz. 557 van het *Stads-Ordelboek*, in het archief v. Gron.

der stad moest ondernemen. In het najaar van 1569 was hij meestal, zoo als zijne uit Appingadam en Delfzijl gezondene brieven aanduiden, in deze plaatsen om te zorgen voor proviand aan het leger, en om telkens aan Burgemeesteren en Raad de gevechten met den vijand op den Eems mede te deelen. In de volgende jaren waren zijne togten vele. Uit zijne aantekeningen verneemt men, dat hij onder anderen, in 1572, drie reizen naar Brussel, verscheidene naar Leeuwarden, en eene van eenige weken naar Duitschland ondernam. In 1574 deed hij in den winter eene moeilijke reis naar Lubek, waar hij met eenen fraaijen beker werd begiftigd, vervolgens naar Denemarken en Hamburg, en daarna in het zelfde jaar nog twee naar Brussel. Het is bekend hoe moeilijk het reizen in dien tijd ging. De slechte wegen, de niet gemakkelijke voermiddelen en de onveiligheid, gaven maar al te zeer reden tot gegronde klagen. Westendorp ook getuigt dit meer dan eens in zijne aantekeningen en in zijnen brief, den 24 Februarij 1570 aan de regering van Groningen uit Brussel geschreven, schrijft hij, » die verleden weke iss » tusschen Dordrecht vnde den Oldenboss affgesettet gewest » die Rentnr van 's herenberge ende hem benomen zoe » jck verstaē xxx^m daler ende noch jtlicke koepluyden by » de xiii^m, zulcx dat jck bevreeset zyn ofte men my » myt gelt affveerdigen wolde als jck verhope die wech » tho water tho nemen, oick neet well versien wesende » van geleides, zolde jck tho lande neet wel doruen zonder » geleyde myn wederreyse kesen." In reeds vermelden brief van den 19 Februarij 1577, in welken hij aan de regering zijn menigvuldige en soms moeilijk uit te voeren werkzaamheden opsomt, gewaagt hij insgelijks van zijne » lyfsgefahrlickē reysen en posten ryden."

Als ijverig Spaansch- en Koningsgezinde was hij zeer gezien bij den Hertog van Alba, die ook niet aarzelde

om hem, in 1572 te Brussel zijnde, eene zending naar den Vorst van Gulik, Kleef en Bergen toe te vertrouwen. Westendorp had, gelijk hij aan Groningens Raad den 9 Junij 1572 in eenen brief te kennen gaf, geen lust tot deze reis. » Ende hoewell,» aldus liet hij zich daarin over deze zending uit, » jek myt mennichfuldigen reden » my meende van 't zelue textuseren, heeft nochtans zulcx » neet mogen baten, seggende syn Exce dat die heeren » van Groningen zyn Mat so thogedaen stedes gewest, dat » zy jn desen mynen affweesen meer eere als schade tho » verwachten hadden. Sulcx dat V. Erb. W. egenschyn- » licken aff konnen nemen dat het my bouen leeten ende » wille op den hals gelecht js.» Deze zending gaf hem tevens gelegenheid de stads belangen te behartigen, toen hij zich te Keulen bevond. Uit Bensburg schreef hij dien- aangaande den 28 September 1572 eenen grooten brief aan Burgemeesteren en Raad van Groningen, in welken hij, na de reden van zijn lang uitblijven te hebben medegedeeld, aldus van zijne verrigting te Keulen en van het vooruitzicht op eenen goeden wijnoogst schrijft: » Ick heb- » be lestmael vuyt den name van V. Erb. W. die Erb. » Raedt van Collen myt een schoen hert verehret, dess » Ihr Erb. W. tho groten danck angenommen vnde op- » den kreisdach woll tho stade ghekomen jsz, wolde dat » jck V Erb. W. mochte desseluen ghelijcken doen, » soe die wech ende tyt het lyden mochten. Die wynen » van desen jaere sullen zeer goet wesen, vnd jsz oick » zeer veel bouen der Mosel gewassen, Godt gheue dat- » men dieseluen myt lieue geneten mogen.» Eerst in No- vember van dit jaar mogt Westendorp naar Groningen terug keeren, voorzien met eenen brief van dankbetuiging van den Hertog van Alba, uit Nijmegen aan de regering van Groningen gerigt, voor » dat ghy hem tot synen » Co. Mat. dienst ons to geval soe langhe vntboren hebt.»

De diensten door hem in deze zending bewezen, werden beloond door eenen gouden halsketting, welken hij den 17 November van den Hertog van Gulik ontving, en door een dergelijk geschenk, waarmede Alba hem den 23 dierzelfde maand begiftigde.

Westendorp deed, gelijk men uit zijne aantekeningen kan opmaken, vele reizen naar Brussel, ten behoeve van de stad Groningen. In de twisten der stad met de Ommelanden en Appingadam, over het stapelregt, werd hij den 12 Mei 1571, met de Burgemeesters Ubbena en Clant, den Raadsheer Jarges, den Secretaris Alting, den Taalman van Cleve en den Bouwmeester Hindriks, naar Alba gezonden. Hij deed in deze commissie de stad gewigtige diensten, en gaf zich daar vele moeite (4). Om van de opbrengst der weekleeningen te worden bevrijd, vertrok hij in Januarij 1570 naar Brussel, waar hij deze zaak zoo zeer ter harte nam, dat hij in zijnen brief van den 29 Januarij verklaarde, » Ick late neet aff nacht vnde dach van » solliciteren myt aller vnbeschaemptheit vnde ouericheit." Over de oprigting van een verlaat bij de steentilpoort, in Groningen, werd tusschen de stad en de Ommelanden destijds veel getwist. Ook in deze zaak werden in 1573 door Westendorp de belangen der stad te Brussel behartigd. Hij sprak er onder anderen den 23 Mei met den Hertog over, en drong toen de oprigting van het verlaat ten sterksten aan. Zijne pogingen werden dan ook met zulk eenen goeden uitslag bekroond, dat hij zelf van oordeel was, dat het verlaat *alleen* door zijn toedoen werd opgerigt, » ende bouen dien die settinge ende erbouwinghe dess nyen » verlaets voer steenstylpoerte daer hij verthoender allene

---

(4) Pontus Heuterus, *Rerum Austr.*, l. 5, p. 124, vermeldt ook Westendorps ijver in het bewijzen van het stapelregt voor den Hertog en den Geheimen Raad.

» een instrument van geweest (5).” Volgens zijn eigen gevoelen had hij de stad gedurende zijne betrekking van Syndicus, ten hove, » naeder bedroeffder tyden gelegent-
 » heit altyt jn meerder aduanchement ende profyten als
 » anderen nabuirlanden ende steden (6)” gebragt. Tot aan den 10 September 1575 bleef hij als Syndicus voor de stad Groningen werkzaam. Op dien dag werd hij ontslagen, en ontving den 16 der zelfde maand, tegen zijnen wil en dank, zoo als hij aanteekende, eene benoeming tot Raadsheer in het Hof van Friesland.

Hij aanvaardde dezen post, volgens zijn dagboek, den 4 Februarij 1576, na alvorens op dien dag den eed in handen van den President te hebben afgelegd (7). Eervol was de onderscheiding, hem door deze aanstelling te beurt gevallen, te eervoller, omdat hij, zoo als Viglius aan Joachim Hopper, den 29 Maart 1576 schreef, aan Idzardus van Zickinga was opgevolgd en daarbij boven vele Friezen, die om dien post hadden gevraagd, was voorge-
 » et multis nostratibus locum eum petentibus prae-
 » latus (8).” Ofschoon nu de regtstreeksche betrekking tusschen hem en de stad Groningen, door deze aanstelling van Raadsheer wel had opgehouden, zoo werd echter

(5) Brief van den 19 Februarij 1577 in het archief.

(6) Dezelfde.

(7) In het *Commissieboek* van het Hof van Friesland, loopende van 1550 tot 1799, waarin al de aanstellingen der Raadsheeren, Grietslieden en andere ambtenaren geregistreerd zijn, vindt men ook de aanstelling van Westendorp, gedateerd den 15 September 1575, en daarachter vermeld, dat hij den eed voor den President Igram van Achelen heeft afgelegd op den 6 Februarij 1576. — In de *Quaetclappen* of *Quaetclappers*, civiele Rollen of Registers van het Hof, in welken de presente Raden in margine dagelijks werden aangeteekend, komt Westendorp niet verder voor dan in 't voorjaar van 1577. Later vindt men zijnen naam niet.

(8) Hoynek van Papendrecht, I, p. II, blz. 862.

Groningen nog dikwijls door hem bezocht, en moest hij ook later in die stad nog vele treurige dagen doorbrengen. IJverig Spaanschgezind stond hij tevens als een ijverig aanhanger van Billy bekend, die, gelijk Rengers van ten Post verhaalt, trachtende te vernemen wie goed Spaanschgezind was, daarover raadpleegde, » de lutenant Mepsche, » Westendorp, de pastoir Eelts etc.” want deze, » weren » syne getruwe raden by licht by duester vnd wusten » aller lueden herten (9).”

Toen in het najaar van 1576, door de komst van Stella te Groningen, de bezetting Caspar de Robles heer van Billy verliet en bij die gelegenheid vele Spaanschgezinden werden gevat, werd den 26 November ook Westendorp, zich destijds door Billy gedwongen en tegen zijnen wil (coactus et reluctans gelijk hij aantekende) daar bevindende, door de soldaten gevangen genomen. Hij meende zich wel hiertegen te kunnen verzetten, door zich te be-roepen daarop, dat » he een Coninx was,” doch zij gaven hem ten antwoord, » is Coronel Coning van Spanien so » syt gy logenaar een dener van een schelm” (10). Zijne gevangenis hield aan tot den 9 April 1577, op welken dag hij naar Leeuwarden werd geleid, waar hij terstond den daaraanvolgenden, den 10 April, op vrije voeten werd gesteld. Volgens zijne aantekeningen behandelde men hem in de gevangenis zeer wreed, vooral in den nacht van den 20 Februarij, in welken Popko Ufkens, Franciscus Pypenpoy en de Notaris David Mostart hem met eene onmenschelijke wreedheid, immani crudelitate, in de gevangenis van de heerepoort bejegenden. Naar de heerepoort zal

---

(9) Werken van Joh. Rengers v. t. Post, deel I, blz. 336 en 342, waar hij nog mededeelt, dat de gevangene burgers „ worden van Westendorp vor Quarre angeclaget.”

(10) Ibidem, deel II, blz. 28.

hij denkelyk eerst op dien dag zijn gebragt, daar hij zelf nog den vorigen dag aan den Raad had te kennen gegeven, op het Stadswijnhuis » verhaftet” te zijn (11). Nog eens vinden wij in Westendorps aantekeningen vermelding van eene inhechtenisneming. In Augustus van hetzelfde jaar 1577 was hij, onder verdenking van, ten einde met Mepsche de zaak van Billy te bevorderen, in Groningen te zijn gekomen, met dezen zijnen medegenoot gevat, terwijl hij poogde naar Drenthe te ontvlugten. Bor zegt over deze in hechtenisneming het volgende: » Oock » werden wederom gevangen Doctor Georg Westendorp, » Raedt des Conincx in Vrieslant, ende D' Johan de » Mepske, Lieutenant van Groeningen, wt suspicie dat zy » metten voorsz. Billy verstant en correspondentie hielden. » Westendorp was gevlucht opte frontieren van de Drenthe, » van waer hij wederom ghaelt werde, ende als hy be- » lopen werde, is hy 2mael beswymt: hy werde op het » Casteel tot Leeuwarden gebracht ende aldaer bewaert, » d' oorsake zynder gevanckenisse seyde men te wesen de » belydenisse van den ghevangen Prouoost (12).” Des nachts naar Leeuwarden gebragt, werd hij daar zoo streng bewaakt, dat het hem van tijd tot tijd niet vergund was iemand, zelfs zijne echtgenoot te spreken en te ontvangen. Hoe lang deze inhechtenisneming heeft aangehouden vindt men niet door hem opgeteekend. Nog den 26 November 1577 zat hij er gevangen, daar hij op dien dag aantekende, dat hij in een ander, een vroeger door hem gebruikt vertrek, was teruggebragt. Welligt behoorde hij tot die Raadsheeren, welke met den President den 4 Julij 1579, » by den Staten van Friesland bevolen werden by

(11) Brief v. d. 19 Februarij 1577. — Zie ook Frosinga, blz. 20, 23.

(12) Bor, *Nederl. oorlog.*, deel II, boek XI, folio 283. — Zie ook Schotanus, *Gesch. v. Friesl.*, blz. 811.

» sonne schyne nytten stadt ende voirt nyten lande te
 » vertrecken, mitsdien sy noch niet rusten en konden ende
 » maecten vele werringen, tot verstoring des aengenomen
 » verbonts ende der generale middelen (13).”

Met het begin van 1578 houden de aanteekeningen in het dagregister op, en men treft Westendorp ook niet meer in eenige openbare handeling aan. In het archief is nog een brief van hem, van den 15 September 1581, in welken hij zich noemt Raadsheer en Rentmeester-Generaal van Friesland, en aan Johan Arentz redger in den Andel verzoekt hem te willen bezorgen van Anna Sickinghe op Azingeborch, betaling van zijn salaris in het proces van Warfum tegen Witwart. Uit dezen brief zal men met waarschijnlijkheid kunnen afleiden, dat hij toen of vroeger als advocaat, hoewel in staatsdienst, nog bleef de praktijk uitoefenen. Nog later berigt van hem vindt men in een exemplaar van de *Naamrol der Raden van het Hof van Friesland* (14), met wit papier doorschoten, in welke door den Raadsheer Eduard Marius van Burmania, het volgende bij zijnen naam werd aangeteekend, » Con. Maj. tho » Hispanie Raedt en Rentm^r A°. 1587 te Groningen onder » de Kalende broders.” In de rol der kalendebroeders van Groningen, in het archief aanwezig, wordt de naam van Westendorp echter niet gevonden. Ook moet men het zeer betwijfelen, of hij destijds nog wel in die stad zijn verblijf hield. Zijn huis toch, gelegen aan de westzijde van de St. Martini-toren, nabij het oude regthuis, en door hem, blijkens eene in het archief berustende verzegeling, in 1567 bewoond, was reeds voor eenige jaren, in het

---

(13) Fresinga, blz. 157.

(14) Dit exemplaar is in het bezit van den Heer J. van Leeuwen, die mij de vriendelijkheid bewees om mij deze aanteekening en de hierboven in n°. 7 medegedeelde te geven.

najaar van 1577, bij de stedelijke regering in gebruik, die het toen bezigde tot eene gevangenis der Ommelander heeren. Later werd » hoer gefengniszen huisz off Westen- » dorps huisz etlichen tyt van jaren (15)» verhuurd. Ook uit hetgeen Abel Eppens in zijn manuscript kronijk, blz. 918, bij het jaar 1587 heeft gevoegd, blijkt het duidelijk, dat Westendorp in dat jaar zijne woning te Leeuwarden had gevestigd, » vnd ys nochtans in Westerlant Graaf Willum » byn Lewerden myt moert vnd brandt angesocht dorch » Verdugo, D. Westendorp, Camminga vnd den olden » Westphreschen. President.»

Zijn de latere lotgevallen van Westendorp niet bekend, die van zijn openbaar leven zijn daarentegen vrij naauwkeurig in het nu volgende dagboek aangeteekend.

---

(15) Rengers v. t. Post, deel II, blz. 143. Zie mede blz. 67, 69, 71, 76, 96 en 116.

1566.

Martius.

27. Initium factionis principium Gosiorum.

September.

21. Seditio Gro. initium.

November.

29. Leoardiae acriter tumultuatum.

December.

27. Incipit colligere militem Arembergicus in Bergum.

1567.

Januarius.

7. Frisii mitius agunt.

Februarius.

18. Valencena oppugnata.

26. Expugnata Valencena.

Aprilis.

12. Capti Gosii ab Arenbergo.

Junius.

4. Ingressi praesidarii milites Groningam.

26. Missi captia Bruxellam.

30. Miraculū Harlingen.

Julius.

18. Rediit Brux. dux par.

Augustus.

7. Dux Albanus cum Hispan. aduenit (16).
 8.
 13. Leouanium ingressus.

1568.

Martius.

14. Ludouicus Nassouius Emdae colligit militem.
 22. Inuasit arcem Weddā.

Aprilis.

7. Dammonā venit.

Maius.

23. } Occisus comes Arembergicus et infeliciter pug-
 24. } natum.

Junius.

5. Suppliciū Egmon. et Hornen.

Julius.

23. Victoria ad Jemmingam.

1569.

1570.

1571.

Octobris.

30. Horrenda tempestas toto triduo.

1572.

Januarius.

7. Zuollae obiit com. Meyanus subitanea apoplexia.

---

(16) In het begin van het dagregister is door Westendorp voor de aantekeningen van twee dagen een vakje gebruikt. Het is hier en daar dus onzeker tot welken dag de aantekening behoort, zoodat in dat geval de dagteekening der beide dagen hier wordt gedrukt.

11. In Drenthia colloquium.

12. Bruxellam profectus cum Schaffero.

21. Gelu intensissimum.

22. Bruxellam veni.

Februarius.

1. Discessimus Bruxella.

8. Groningam venimus.

Martius.

6. Remissum gelu.

9. Rursum Bruxellas profectus.

18. Auditi a Duce.

Aprilis.

1. Discessimus Bruxella.

» Briela capta.

4. Groningam rediimus.

21. Leowardiam cum Billio profectus.

22. Conventus Intraggerum et Extr.

Maius.

8. Redii Gron.

13. Rursus Leowardiam cum Billio.

16. Ad aggeres visitandos.

19. Conuocatio Intraggerum et extr. in Franicker.

28. Ad Instā Intragg. profectus Brux.

31. Discessi Gro.

Junius.

9. Mandato cons. status legationē Cleuicam suscepi.

11. Cleuiam veni.

14. Zutphania a comite Begen capta.

20. Illms Juliaceñ Cleuiam venit.

22. Auditus a Duce.

27. Aduenit Wimmeren[̄] Ducis legatus.

Julius.

- 2. Bruxellam veni.
- 8. In nouo claustro cum duce.
- 13. Princeps Auriacus Rhenum transiit.
- 14. {
- 17. { Conflictus aduersus Hugonottos prope Bergam,
- 18. { eodem die obiit sig. Aug. Rex polon.
- 27. Ruremonda a prin. capta et direpta.
- 28.

Augustus.

- 10. Manderslo Rhenum transiit.
- 11. In Santhenn.
- 12. In stralen. Waritz cum 7 cohort. ante Cleuiae moenia transiit.
- 14. Profecti in Santē.
- 16. In dinxlaken.
- 18. Dusseldorpū veni.
- 24. Immanis crudelitas Lutetiae per vniversam urbem perpetrata occiso Amiraldo.
- 26. Bensburgum profecti.
- 31. Solo meū magistratui ceruū dono missi.

September.

- 3. Aldenbergii fui.
- 4. Siburgum profecti.
- 9. Caesaris orator venit.
- 11. In heisterpach et Neuwenburg.
- 13. Bensburgum redii.
- 16. Hambachum profectus.
- 18. Juliaci vesperi.
- 21. Bergen ciuitas p deditionem capta.
- 23. Hambachum rediimus cum comite Hermanno Neuwenā.
- 25. Ruissiburgi.

27. Bensburgū redii.

October.

6. Rediit exercitus Princip. re infecta.
7. Dusseldorpiā redii.
8. In Orsaulo nocte princeps.
10. Secundo Rheno Wesaliam vectus.
15. Gomicourt aduenit.
18. In Benraedt.
29. Dusseldorpiā in Glabbach.

November.

1. Hambach multa nocte.
6. In febrim incidi.
7. Juliacum multa nocte profectus.
14. Nocte in hambach.
17. Discessi a Duce Juliacenī donatus aureo torque.
18. In Erkelens.
19. Venlo.
20. Neomagii.
23. Donatus aureo torque ab Albano duce.
24. Arnhem nocte.
25. Dauentriae.
26. Zuollae.
27. Groningā redii.

December.

12. Leowardiam cum cl. Clant et Vbena.
13. Auditi a Billio.
18. Groningam rediimus.
19. Maxima contentio coram locumtenenī.
21. Cum summo vitae periculo Leowardiam veni.
27. Rursus Groningā profectus.
29. Groningam veni.

1573.

Januarius.

3. Billius Gro. venit.
6. Rediit Leowardiam.
14. Profectus ad castra Harlemica Bill.
26. Summa contentio corā locumtenenē ob denegatū ciuit. mandatū con om̄l.

Februarius.

4. Cum cons Schaffer ad castra harle. profectus.
8. Amsterdamū venimus praemissū nunciū.
10. In castra venimus nocte apud Brüssu.
11. Auditi a D. Frederico.
12. Rediimus Amsterdamū.
15. Amsterdamo profecti.
19. Groningam redii.
20. Leowardiam prof.
23. Redii Gronin.
26. Congregatio statuum.
28. Respon̄ a ciuita: omlan̄ corā locumtenenē.

Martius.

1. Locumtenens in Sacratio 4 Cons. de mutuo interpellauit.
2. Responsū.
11. Multa moluent aduersus civitatem deputati.
26. Mira omlan̄ insolentia.

Aprilis.

3. Vbbena Clant mecū Neomagū profecti.
5. Apud Guber. Hierges Arnemia.
9. Auditi a Duce.
13. Consequutus assignationē 6536 l.
15. Alia assignatio 3300 l.
16. Recepti a Culinae praefecto 500 l. pro mutuo militis praestān.

17. Discessimus Neomago.

20. Groningam reuersi.

Maius.

20. Neomagū solus vocatus a duce.

23. Auditus a Duce et impetraui exstructionem noui verlaet ante lapidiferam portā Gron. inuitis Omlandis.

28. Discessi Neomagio.

30. Groningam redii.

Junius.

8. Apud D. Mariam Jeueren legatus.

9. Weddae.

10. Auricae.

11. Jeuram veni.

12. Auditus a Dna.

14. Discessi Jaura.

17. Groningam redii.

21. Rursus Neomagū cum cons. Roltmanno.

23. Neomagium venimus.

26. Transierunt 25 hispanorum insignia.

28. 1200 l. recepi sub meo chirogra :

29. Discessi Neomagio.

30. Groningam rediimus.

Julius.

9. Congregatio Omlan. apud minoritas sup. 4 taxae annuae.

17. Cum cons. Schaffer Traiectum profectus.

19. Swollae.

20. Traiectum venimus.

23. Feliciter confectum negocium.

27. Discessimus Traiecto.

29. Gronin. rediimus.

Augustus.

6. Leowardiam cū cl. Clant et Roltman

11. Groningā redii.

17. Groninga Harlingiam.
19. Horrenda tempestas.
20. Circa 11 noctis aggeribus ruptis maximū in Frisia diluuiū.
23. Gronn. redii.
27. Profectus Amsterdā cū cl. Vbvena et Clant.
31. Amsterdamū venimus.

September.

3. Auditi a Duce.
13. Nauale praelium in conspectu Amsterdamen̄ vrbis.
14. Castella Gosiorum expugnata.
20. Rediimus Gronin.
26. Leowardiam in caū ciuita solus.
30. Groningam redii.

October.

5. Omlandii impediunt nouū opus verlaet.
10. Congregatio statuum.
26. Equites abiimus Bruxellā Vbvena Clant Synd. 8 equis.
27. Couordiae nocte.
28. Arnshorst.
29. Suollae.
30. Dauentriae.
31. Arnhemiae.

November.

26. Profectus Gro. Bruxellas cum cons Clant et Vbvena.
28. Couordiae. Arenshorst.
29. Suollae.
30. Dauentriae.

December.

1. Arnhemiae.
2. Neomagii.
5. Discess. Neoma, nocte in pago Groninge.
6. Heethuisen nocte.

7. Peren nocte.
8. Diest.
9. Louanii.
10. Bruxellae.
14. Audientia apud Ill. D. Al.
18. Discessit Bruxella dux Alban.
19. Pestis Bel. vargas abiit.
21. Apud commendatorem.
22. Discessit Antwerpiam.

1574.

Calendis Januariis. Instructio cum mandatis legationis ad Ducem Adolfum Holsatiae Ser^m Regem Daniae et ciuitatem Lubecēn̄ noīē Regis Cathci ad me Antwerpiae delata est.

5. Profectus Bruxellas ad Viglium Praesi.
7. Discessi Bruxella Louanium.
8. Santron in Eburonibus.
9. Traiecti ad Mosam.
10. Venlonae.
11. Neomagii.
12. Dauentriae.
13. Suollam veni. Scripsi Illmo de absentia Amsterdamsium.
14. Ablegani nuntium Amsterdamum.
15. Hardenbergam.
16. Couordiaae praecipitatus e curru in aquas.
17. Roldae.
18. Groningae.
21. Leouardiam profectus cum locumtenēn̄.
23. Redii Groningam.
24. Accepi Irās ab Oistendorpio.
26. Profectus Groninga Sleidam.

27. Summo vitae periculo tranauimus per inuias niues Couordiam, et a prandio rumpentes glaciem tandem multa nocte in Ringerbrugge peruentum.
28. Multa nocte per glacies lingam venimus.
29. Wilshausen.
30. Dulmenhorst.
31. Bremam veni agnitus a Comit. Culenburgii et Bergen̄ sub noctem discessi.

Februarius.

1. Stadenam veni sub vesperam.
2. Hamburgam circa meridiem ibiq. Amsterodamen̄ Ioannem Nicolaum et Cornelium Ioannem naupegū reperi sed praepeditus intensissō gelu mansi Hamburgi triduo.
4. Conuenerunt me Senatores Hamburgē.
5. Discessi Hamburgo nocte in Bramstede comitatus equitibus a Senatu adiunctis.
6. Horrenda tempestat et niuis agitatio sub noctem Kielam in Halsatia veni.
7. Baptismus filii Pauli Rantzouw 100 susceptores inter quos Ill^{us} Adolphus dux.
8. Vocatus ad conuiuū magnificum.
9. Auditus a Duce dimisi Hamburgē equites.
10. Responsum in Arce Kielae.
11. Discessi Kiela nocte in Flccop tregurio.
12. Per vehicula delatus Flensburgum.
13. In Haderslo.
14. Collingen et sub noctē per glacies summo vitae periculo in Fumam Insulam tranauimus in Melbunga.
15. Frigus intensissimum nocte in Odenzee.
16. Newburgum ad Beltam.
17. Ibidem permansi propter impeditum fluitā glacie transitu.
18. Beltam scafis transū adiutus potente manu Dñi nocte

in Anderscho monasterio Ioannitarum sed excussa religione.

19. In prandio in Sorae abbatia Bernardin. apostatorum Rhrestadii Benedict. nocte Rodschildiae Epali sed desolata ciuitate et 24 monasteriis euersis.
20. Friderichsburgum veni.
21. Coppenhagiam divertit apud Germanū Melchiorem e regione castris.
24. Daniae Rex Hafniam venit denunciata audientia.
25. Auditus a Rege et eodem die responsū in scriptis.
26. Rex Haffnia discessit sumo mane mutatio aeris gelu remissum.
27. Discessi Haffnia nocte in Koeck.
28. In vicū apud sacrificū Lutheranū pago Meren nomen per iniurias niues et maris sinus.

Martius.

1. Tota die per sinus congelatos nocte in Sascopen insulae nomen Falster sed aliam transimus Muen noie vbi vnicus pagus est.
2. Per Nicopen in Lollandiam insulam Robuy vbi in quintam Mar. propter traiecti impedimentū mansuimus.
5. Traieci exigua schapha in Femeren relictis in Robuij impedimentis cum famulis.
6. In Oldeborch.
7. In prandio Niestadii vespere Lubekam veni.
9. Auditus a senatu Lubecen.
10. Redierunt mei cum impedimentis.
13. Conuiuium Lubecen. Responsum in scriptis. donatus insigni poculo.
14. Discessi Lubeka comitatus equitibus civitatis.
15. Hamburgam veni.
16. Stadam.
17. Ter borch nocte cumque iter minus tutum nuntiaretur alio ad . . . . .

18. Relicta Brema Visurgim per inuia transii Dalmenhorstam Wilhusam nocte Cloppenborch.
19. Lingam veni.
20. Couordiam.
21. Roldam.
22. Groningam redii.

Aprilis.

5. Apud locumtenen̄ deputati aggerum in Oldampte.
6. Conuentum vt 3^a pars Omlandis reparanda cedat.
13. Harlingam missus.
14. Harlingiae.
17. Redii Gronin.
26. Acris contēn̄ inter Omlan̄ et civitatem coram locumtenen̄.
30. Profectus in Delffzjll.

Maius.

1. Inter Omlanden̄ et Oldampsteros discussa causa aggeris in Delffzjll. toto triduo ventilata tandem 4 Maii Gro. conclusa,
15. Harlingiam cum Recept. Fritema.
18. Redii Groning.
27. Captus in Gallia Mongommerius.
31. Cum cons. Schaffer et consi. Iarges Harlingiam profecti.

Junius.

2. Groningam redijmus.
13. Profecti in Gerritskloister cum Omlan̄ et locumtenen̄.
14. Gron. cum D. de Billy.
15. In Assenn apud Ericum ducem Brunswy.
18. Per dispositos equos Bruxellam ablegatus mane hora 4^a
20. Bruxellam veni 2 hora noctis
21. Auditus ab Illmo Commen. et impediui ingressum Comit. Otthonis a Schauwenburg in Frisiā et Omland̄.

- 22. 10000 florenas pro ciuita. Gro. impetraui.
- 26. Lutetiae plexus cap. montgommerius.
- 28. Comes Ottho Bruxella profectus in Drenthiam.

Julius.

- 25. Aduenerunt Jul. Dekama ex parte Frisiae, Joannes Wyffrinck noie Gro. et Petrus Zyll Omlan. legati Bruxell.
- 27. Auditi et per me ante 10 dies confectum negociu.

Augustus.

- 3. Commendator Antwerpia profectus.
- 8. Antwerpiam profecti.
- 12. Redii Bruxellae.
- 13. Rursus Antwer.
- 15. Obiit Mechliniae Petrus a Zyll Omlan. Synd.
- 29. Profecti Antwerpia in hoochstraten.
- 30. Buscoducis.
- 31. Neomagii.

September.

- 1. Dauentriae.
- 2. Roldae.
- 3. Groningam rediimus.
- 5. Leowardiam ad Bill.
- 10. Groning. redii.
- 25. Contestatio coram capitaneis ex parte ciuita. propter. 3 quar. contribut. ab Omlan. concessi absen. magistratu vrbico.

October.

Toto hoc mense altercatum et propestatu coram locum.

- 22. Tandem deputati con. Clant sena. Wyffrinck. Tael. Allershoff Henricus Bouw. Leowar. profect.
- 24. Audientia.
- 26. In Gerritzkloister.
- 27. Gronin.
- 29. Status conuenerunt in aula Rmi Epi.

I. N. S.

5

Nouember.

12. Conuentio statuū Groningae ad ineundam rationem Concordiae.
13. Ex vtraq pte 12 deputati absen. syndicis.
14. In sacrario omnes deputati.
15. Prima cessio deputa.
19. In fumum resoluta, re infecta discessum.
22. Discessit Bill.

December.

30. Equites ablegati Vbena, Schaffer, Vlgar Synd. Bruxell.
8 equites Roldae.
31. Conordiae.

1575.

Januarius.

1. Northorn.
2. Statlo.
3. Wesaliae.
4. Stralen.
5. Heethuysen.
6. Peren.
7. Diest.
8. Louanij.
9. Bruxellae.
11. Antwerpian.
17. Publice auditi a Commendat.
21. Bruxellam profect.

Februarius.

16. Ablegati Bredam D. Rassegemus, Sasbondius. Gel. susius Holland. Breae. Leoninus profess. Sec. de la torre. faeciales et pacis internuntii.
19. Ingens turbo circa horam 10 mane.
26. Billius cum magna pompa Ant. venit.

Martius.

1. Bruxellam profectus cum Bill.
2. Maximum conuiuium apud Vigliū.
4. Bruxella Antwerp.
7. Ingens contentio in consilio statuū et habita a me oratio sed nihil promotum, surdis fabula.
15. Rursus Bruxellam cum Bill.
18. Redii Antw.
22. Beauremū pro. Schaffer et Vbbena.
25. Comites Swartzenburgus hoenlo. Oldenburgen. Antwerpia venerunt.
30. Discessimus Antwerpia Turnoudt.
31. Emdoniae.

Aprilis.

1. Grauiæ.
2. Arnhemiae.
3. Pascha Apelthorn.
4. Suollae discessum a Billio.
5. Beylae.
6. Groningae.
8. Leowardiam cum Io. Diest.
11. Redii Gro.
17. Billius cum pompa Gro. venit.
18. Exhibita priuatim commissio Gubernatio.
21. Bill. post prandiū fabas clauessq Magistratui exhibuit in pelui.
28. In Grollerholt Drenthis commissio exhibita.

Maius.

2. Ciuitati et Omlandis commissio exhibita.
6. In senatu iustis motus rationibus Synd. onus resignauit et eodem Bill. discessit.
24. Groningam venit Bill.
26. Drenthis proposui causam meam.

*

30. Initium maximi motus ex insolentia Billis Con. magistratū.
31. In summo vitae periculo fui tum ex parte Billyo cu ciuū.

Junius.

1. Insolentia cons. Schaffer et Clantii motus a senatu discessi neque animus fuit vnquam eo redeundi.
4. Ciuum precibus motus redii.
6. Nuntiatum de portis demoliendis.
8. Insinuata protestatio. Guber. Bill. et egregie a militibus bachatū in aedibus sub vesperam stricto me gladio inuasit Bill.
11. Billius indignatus abiit a magistratu.
16. Vocatus cum Cons. Vbbena et Alting adii Bill.
17. Proiecit exhibitū scriptum.
20. Discessit Leoward.
29. Profecti Leoward. Vbbena, Roltman Synd. et Alting, pro reconciliatione.

Julius.

1. Leoardiae audientia sed re infecta discessum.
2. Groningam rediimus.
3. Cum Abbate Adwerdiano transegi super Enerswolda et eo cum vxore profectus.
8. Rursus Leoward. Vbbena, Roltman Alting Synd.
9. Reconciliatio facta.
10. Gronin, rediimus.
16. Billius Gro. venit.
18. In Delffzyl Roltman, Schaffer et ego.
19. Visum aggeres profecti rediimus Gronin.

Augustus.

8. In Deueren profectus con Cornelū.
9. Rocht ad molendinum.
10. Redii.
21. Anlo cum D. de Billy.

- 22. Causa ventilata Commissarii 4 deputati.
- 26. Leoardiam cum vxore profectus.
- 31. Groningam redii.

September.

- 10. September tradidi scripta Senatui et officio Synd. defunctus sū.
- 12. Weddam.
- 13. In hec.
- 15. Groningam redii.
- 16. Illmus D. Commendator Consiliarium me designauit in senatu Frisiae occiduae inscium et inuitum.
- 20. Allatae sunt Irae Groningam et hora 12 mihi indicatum.
- 22. Sponsalia contracta Groningae inter Claudiū de Wytham D. de Rysbroick et D. Margaretham de Robles primogenitam de Billy.
- 25. Nuptiae celebratae.
- 29. Hastiludium in foro celebratum.
- 30. Discessit D. de Billy Groningae.

October.

- 5. Missus Billio in Drenthiam Grollerholt.
- 6. Proposui statibus Gro. redii.
- 21. In frisiam profectus.
- 24. Groningam redii.

Nouember.

- 15. Exusserunt Lemmer.
- 16. D. de Billy Groningam venit.
- 17. Profectus in Delffzyl contra piratas.
- 18. Fugerunt piratae.
- 19. Embdam cum Bustamente profectus et ingressi castrū.
- 20. Groningam rediimus. gelu intensum sub noctem.

December.

- 1. Leoardiam profectus et porro Bruxellam.

13. Snekam cum 12 militibus.
14. Cuyndrae.
15. Gelmuyden.
16. Dauentriae.
17. Arnhemiae.
18. Neomagii.
19. Grauiæ.
20. Brugell.
21. Hierzell.
22. Gierle.
23. Antwerpiaæ.
26. Audientia.
27. Bruxellam.
30. Redii Antwerpiam cum D. Henrico Cacillano Viglii.

1576.

Februarius.

4. Redii Leoardiam et sacramentum præstiti Præsidii Frisiae.

Julius.

25. Hispani milites Zyrickzaea expugnata post 11 mensium oppugnationem, tandem seditiosi Alostani vi ingressi periculosam Bruxellæ seditionem ciuilem mouerunt.

Augustus.

4. Redii Groninga Leoardiam.
6. Conuivium in aedibus.
8. Ingressus sum aedes Epsinganas Io. Carolus discessit, infeliciter ibidem et contra vota succedunt omnia.
25. Contentio grauissima cum Billio post detentione in arce Leoardien Edzardi Greuinck.
26. Mane hora tertia incidi in grauissimum morbum.

Nouember.

19. Cum Billio coactus et reluctans Gronin. profectus nocte in Adwert.
23. Seditiones militaris captus Billius cum capitaneis.
25. Captus sum a militibus atque crudelissime tractatus.

1577.

Februarius.

20. Immani crudelitate tractatus nocte a Popkone Uffkens et Francisco Pypenpoy notario Dauide Mostart in heerepoorte Gronin.

Aprilis.

9. Dimissus sum e carceribus Groningae et Leowardiam a ciuibus deductus.
10. Leowardiam veni et statim dimissus a D. de Ville.
11. Bruxellam profectus nocte Cuindrae.
12. Vollenhoe.
13. Dauentriae ante moenia.
14. Arnhemiae.
15. Neomagii et eadem die secundo vento flumineque deuectus in Engelum prope Buscumducis.
16. Barle.
17. Antwerpiae.
18. Bruxellae mansi triduo.
22. Sub vesperam nauī deuectus Antwerpiam.
23. Dordraci.
24. Voorthusii.
25. Suollae.
26. Vollenho.
27. Jourae.
28. Leowardiam redii.

Maius.

1. Ingressus Bruxellam Joannes Austriacus cum summo triumpho a statibus exceptus.

4. A statibus vniuersoque ordine inferioris Ger. pro Regis officio inauthoratus.

8. Obiit D. Viglius Zwichenus praeses.

Augustus.

13. Rursus sub meridiem captus in itinere versus Drenthiam cum vxore. Jussu impuriss. ne Jo. Matenessii et nocte Leowardiam reductus.

September.

2. Ciues 60 Leowardien̄ castrum deditione Matenessii ingressi eundem officio exauthorarunt suffectis in illius locum Reynoldo a Camminga in Cambura et Asegano Hermanno Burgimagistro.

11. Rediit Leowardiam Ill^s Baro de ville L. M.

12. Excesserunt ciues.

13. Magna conuocatio statuum Frisiae Leowardiae.

October.

1. Maximi motus circa horam 11 Leowar. in Comitibus ob aduentū Reymkoms Dekama, qui captiuus in castrum deductus.

19. Abiit Rennenburgus Comes et rursus arte conclusus denegato vxori omnibusque accessu.

23. Pessimum consilium inuidorum mihi indicatum.

26. Vxor Groningam profecta.

30. Sub meridiem ingressus Bronchorstii carceres.

31. Hermannus sub vesperam ad me venit.

November.

17. Circa horam 5 vespertinam visus a me horrendus Cometa intra occidentem et meridiem cauda directa in orientalem plagam colore subanericeo: interdum in flammam erumpens ita tamen vt super horizontem tribus quasi gradibus eleuatus a me visus sit vergens in occidentem (motu naturali) et lunam praecedens, occidens intra 9 et 10^{am} vespertinā cauda aduersus lunam vibrata.

26. Rursus in pristinum cubiculum veni.
 28. Visa Iris circa 10 noctis horam tendens a septentrione in meridiem paulo ante lunam quae 3 horis immota vsque ad contactum lunae permansit.

Cometa vergit in septentrionem occidens, ita vt intra occidentem et septentrionem occidat.

December.

7. Visae trabes igneae et capreae saltantes in gyrum tota nocte nebulis obscura.
 12. Tempestas et frequentia fulgura flante Euronotho.
 15. Occidit Cometa neque amplius visus fuit in horizonte Frisiae.

1578.

Januarius.

2. Visa luna ter in gyrum sursum mox a deorsum quasi saltando agitari, subinde triplo maior effecta tota flammam ac radios in inferiora iacere, ita vt omnia circumquaque accensa visa sint, quod incendium binae nubes radiatim aduolantes statim extinxerunt. Visum Leoward. intra 5 et 6 matutinam.

1581, 18 August.

A°. 1604. Filius meus Mathias Heymans natus est vesperi circiter horam decimam (17).

---

(17) Met eene andere hand geschreven.